

વેડછી આશ્રમની રચનાત્મક પ્રવૃત્તિઓ

પટેલ દિપકભાઈ ગુલાબભાઈ
વાંકલ (લવકર ફળિયા) તા.જી.વલસાડ

૧. પ્રસ્તાવના

ભારતમાં ઈસ્ટ ઈન્ડિયા કંપનીના શાસન દરમિયાન કંપનીનો આશય સામ્રાજ્ય વિસ્તાર અને આર્થિક લાભ મેળવવાનો જ રહ્યો હતો. કંપનીના શાસન દરમિયાન હિંદની પ્રજાને વારંવાર નુકસાન સહન કરવું પડતું હતું જેને પરિણામે ૧૯ મી સદીના પ્રારંભિક તબક્કાથી કંપનીના શાસન વિરુદ્ધ બળવાઓ થયા અને ૧૮૫૭ની ક્રાંતિના રૂપમાં ભારતે સૌપ્રથમવાર રાષ્ટ્રીય ભાવનાનો અનુભવ કર્યો આ ક્રાંતિથી લોકોના હૃદયમાં રાષ્ટ્રીય ભાવનાનો સંચાર થયો, ભારતીય રાજનીતીમાં મહાત્મા ગાંધીના પ્રવેશે લોકહૃદયમાં વિકસેલી રાષ્ટ્રીય ભાવનાને વધુ વેગ અને યોગ્ય દિશા આપી, સૌપ્રથમ ગાંધીજીએ અંગ્રેજોના અત્યાચાર જોર જુલમ અને અન્યાયી નીતિને લીધે તેમની સામે અસહકારનું શસ્ત્ર ઉગામવા આમ જનતા સમક્ષ પોતાનો વિચાર ઈ.સ.૧૯૨૦માં વ્યક્ત કર્યો, ગાંધીજી રૈટીયાની પ્રવૃત્તિને પણ તેજ બનાવવા માગતા હતા, તેથી તેમણે દેશભરમાં વીસ લાખ રૈટિયા ગૂંજતા કરવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી.

૨. વેડછીમાં સ્વરાજ આશ્રમની સ્થાપના

થોડા સમય માટે રાષ્ટ્રીય આંદોલન સ્થગિત થતાં બ્રિટિશ સરકારે સત્યાગ્રહીઓ ઉપર દમન ગુજારવાનું ચાલુ રાખ્યું અને એના જ એક ભાગ તરીકે ૧૩ માર્ચ ૧૯૨૨નાં રોજ ગાંધીજીને કેદ કરવામાં આવ્યા, ત્યારબાદ બારડોલી તાલુકાના લોકોએ ગાંધીજીની સરદારી નીચે કાયદાના સવિનય કાનૂન ભંગની લડત ઉપાડવાની તૈયારી કરી અને વસ્ત્રની જરૂરીયાત બાબતમાં સ્વાવલંબી બનવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી.

સૌ પહેલા બારડોલી આશ્રમમાં વણાટ તાલીમ કેન્દ્ર ખોલવામાં આવ્યું, રૈટિયા ,પીંજણ, શાળ, વગેરે સરંજામ બનાવવાનું કાર્ય પણ ત્યાં જ શરૂ કરી દેવામાં આવ્યું, બારડોલી આશ્રમમાં યુનીભાઈને પ્રથમ વણાટ વર્ગ ચલાવવાનું કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું હતું. ગાંધીજીના રૈટીયાનો સંદેશો દિલમાં વસી ગયો, વેડછી ગામનાં આગેવાન જીવણભાઈ ચૌધરી પણ વેડછી ગામમાં રૈટીયો દાખલ કરવાની માંગણી લઈ બારડોલી આશ્રમમાં ગયા, તેમની માંગણીનો સ્વીકાર થયો તેના ભાગરૂપે યુનીભાઈ મહેતાને પસંદ

કરવામાં આવ્યો. વેડછીમાં રેંટીયા શીખનારાઓની વસ્તી તેવું સ્થાન વેડછીનું ખાખર ફળિયું હતું ત્યાં જીવણભાઈ બાબરભાઈ ચૌધરીના ઘરમાં યુનીભાઈ મહેતાનો પહેલો મુકામ તા.૧૩/૦૫/૧૯૨૪ના દિને થયો. આ રીતે વેડછી આશ્રમે ખાદી કેન્દ્ર તરીકે ઈ.સ.૧૯૨૪માં અસ્તિત્વમાં આવ્યો.

વેડછી ગામ સુરત જિલ્લાના વાલોડ તાલુકામાં આવેલું છે. વેડછીમાં સ્થાપવામાં આવેલ સ્વરાજ આશ્રમને લઈ આગામ ઘણું જ પ્રચલિત બન્યું છે. આ વિસ્તાર જંગલોથી ઘેરાયેલ છે. અહીંની પ્રજા વર્ષોથી આર્થિક, શૈક્ષણિક તથા રાજકીય રીતે પછાત હતી. આ પ્રજા રાનમાં વસ્તી હોવાથી ‘ રાનીપરજ’ પણ જાણીતી છે.

૩. વેડછી આશ્રમની રચનાત્મક પ્રવૃત્તિઓ

રાનીપરજ વિસ્તારમાં રાજકીય આંદોલનની સાથે સાથે રચનાત્મક પ્રવૃત્તિઓ પુર જોશમાં ચાલતી હતી. જેમાં જુગતરામ દવે, યુનીભાઈ સાંકળેશ્વર મહેતા, ચીમનલાલ પ્રાણલાલ ભટ્ટની ત્રિપુટી દ્વારા રચનાત્મક કાર્યો પાર પાડવામાં આવતા હતા. ગાંધીજીનું રાષ્ટ્રઘડતર અંગેની પાયાની દ્રષ્ટિ ખીલવવા વેડછી જેવા ઊંડાણના ગામડામાં આશ્રમ સ્થપાયો. અને વેડછીએ રાષ્ટ્રીય કામ કરનાર ગામ તરીકે આગળ આવ્યું, આ આશ્રમ પર ગાંધી વિચારસરણીને ધ્યાનમાં રાખી સ્થાપવામાં આવ્યો હતો તેથી ખાદી રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ અને અસ્પૃશ્યતા નિવારણ એ ત્રણેય આશ્રમ પ્રવૃત્તિના ધૃવબિંદુ તરીકે સ્વીકારાયા હતા.

વેડછીમાં ગાંધીજીના રેંટિયાનો સંદેશો લોકોના દિલમાં વસી ગયો અહીં કાંતણ, પિંજણના વર્ગો શરૂ થયા, બહેનો પણ આ પ્રવૃત્તિમાં સામેલ થઈ તેઓએ પણ ખાદી પહેરવાનું શરૂ કર્યું, વેડછી આશ્રમની ખાદી પ્રવૃત્તિની રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ પણ નોંધ લેવાતી હતી. આશ્રમની ખાદી પ્રવૃત્તિ સ્વરાજ પ્રાપ્તિની લડતનો એક ભાગ હતી. તેની સાથે આ પ્રવૃત્તિ આમ પ્રજાની આર્થિક સ્થિતિ સુધારવામાં પણ ઉપકારક સાબિત થઈ . પૂજ્ય જુગતરામ દવેના પ્રયાસોના કારણે ગૌશાળા, પૌઢશિક્ષણ, સહકારી ખેતી જેવી પ્રવૃત્તિઓ કરવામાં આવતી, આ પ્રદેશના રાનીપરજ લોકોમાં નિરક્ષરતાનું પ્રમાણ પણ વધુ હતું અને તેઓ વ્યસનોમાં ગળાડૂબ રહેતા જેથી તેઓનું ઘણું શોષણ થતું તેથી તેઓને તેમાંથી બહાર કાઢવામાં આવ્યા જેથી તેઓની પરિસ્થિતિમાં સુધારો થયો.

આમ, વેડછી આશ્રમની સ્થાપનાએ આ વિસ્તારમાં અનેકવિધ રચનાત્મક પ્રવૃત્તિઓ કરીને રાનીપરજ પ્રજાની શક્તિને રાષ્ટ્રીય આંદોલન પાછળ વાળવાનો સુંદર પ્રયાસ કર્યો.

સંદર્ભગ્રંથ

૧. દવે, જુગતરામ (૧૯૯૬). 'ખાદી ભક્ત ચૂનીભાઈ' નવજીવન પ્રકાશન, અમદાવાદ.
૨. ઉપરોક્ત, (૧૯૯૪). 'આત્મરચના અથવા આશ્રમી કેળવણી', નવજીવન પ્રકાશન, અમદાવાદ
૩. પંડિત, મનુભાઈ, (૧૯૮૯). 'વેડછીનો વડલો શ્રી જુગતરામ દવે, 'શ્રી જુગતરામ દવે જન્મ શતાબ્દી ઉજવણી સમિતિ, ગુજરાત રાજ્ય ગાંધીનગર.
૪. પટેલ, મંગુભાઈ રા. (૧૯૯૪). 'ભારતનો સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ અને તેના ઘડવૈયાઓ', યુનિ. ગ્રં.નિ.બોર્ડ, અમદાવાદ.
૫. દવે, જુગતરામ (૧૯૭૫). 'મારી જીવનકથા,' નવજીવન પ્રકાશન, અમદાવાદ.